

D • N
18/1 1959

Politikens förbannelse

En diskussion av politikens villkor och demokratins svårigheter i vår tid kan lämpligen inledas med några notiser om samtal med ledande partimän i skilda länder under det senaste året. De män det gäller skall här inte nämnas vid namn; samtalen har varit konfidentiella. Det skall blott betonas att de politiker som presenteras i ögonblicksintervjuer har framstående positioner inom sina partier och sina länder och att de säkerligen inte företräder exceptionell opportunist eller dubbelhet. Snarare ger de intrycket av ovanlig öppenhet och ärlighet, även om de inte inför valmän och kolleger skulle göra så frispråkiga uttalanden som de tillåter sig inför en tidningsman från ett avlägset land.

Låt oss bland många sins-cmellan likartade deklamationer välja ett fåtal från olika demokratier och kring problem av skiftande art, alla belysande motsättningen mellan yttre propaganda och inre mening, det komplicerade spelet mellan argument och motiv, mellan illusion och insikt.

En svensk partimedlare iorklarade nyligen att politiker inte är bättre eller sämre än andra människor. En så intetsägande reflexion finns det inte skäl att vare sig kritisera eller instämma i. Några forskare har sysslat med frågan om särskilda karaktärsdrag eller upplevelser ligger bakom viljan att bli politiker, men resultat av värde har inte framkommit — att exempelvis människor som är särskilt blyga eller i ovanlig grad älskar ensamhet eller är helt ointresserade av ställning och makt inte blir politiker behöver vi inte vetenskapens hjälp för att tänka ut. Men säkert är att yrket, sysselsättningen, påverkar karaktären eller, om man så vill, uppträdandet och sättet att tänka. Det är svårt för en i isolering arbetande vetenskapare att inte förgylla sitt lidelsefulla sökande med litet extra högfärd; det är svårt för en diplomat att inte tillägna sig en älskvärd smidighet som kryddas med en smula cynism, med illusioner om illusionslöshet. Och det är svårt för en politiker att förbli hederlig i den något pedantiska meningen att han säger vad han tänker — såvida inte han når de Gladstoneska tinnarna och börjar tänka allt det han måste säga. Låt oss utan glädje och utan bitterhet erkänna detta självklara som varje dags tal och noter ger oss bevis på. Att inte låtas om den saken vore en uppvisning i idealisering som vi knappast bör kräva ens av politikerna.

Men frågan är om det är någon skillnad mellan förr och nu. Sedan årtusenden har man talat

Att under arbetslöshet, kriser och internationella omkastningar detta parti kunnat vinna anhängare bland förtvivlade och okunniga människor är inte förvånande. Man har velat en förändring till varje pris, man har trott på en hänsynslös propaganda och haft glädje av att tillhöra den grupp av sammansvurna, den konspiration, som kommunismen utgjort. Svårare är att förstå att ett antal personer under årtionden kunnat stanna i ledningen, med skyldighet att växla åsikter i de mest centrala frågor på kommando och att ljuga utan tvekan och reservationer. I någon mån ligger väl förklarings-

gen i att en ursprungligen drivande idealism kan förgylla falskheter och förräderier, särskilt då strängt organisatoriskt arbete hindrar begrundan och självprövning. Men därtill kommer, såsom Pelling framhåver, att den revolutionära organisationen omvandlats till ett slags konservativ intressegrupp. Tron går förlorad — liksom hos många professionellt religiösa — men man har kvar en sysselsättning, en miljö, kanske en känsla av stolthet i förhårdelse och isolering. Inom partiet, hur litet det än är, har man prestige och makt, under de ständiga gratisresorna till det ryska hemlandet blir man hyllad och i någon mån tagen på allvar — så stannar partiets veteraner kvar i sin fångenskap hellre än att gå ut i en fri värld av likgiltighet och förakt.

och skrivit om leda människorna är nödvändigt att vara platt, vag och mångtydig med hänförelse, att utopier eller åtminstone stora löften hör till förkunnelsens kärnvapen, att snabba kastningar, manövrer och taktik är lika viktiga i parlamenten som på slagfältet. Är inte den politiska demokratins villkor i detta hänseende desamma som under Perikles, Jefferson eller Disraeli?

Naturligtvis kan man svara både ja och nej på den frågan, beroende på vilken synpunkt som främst anlägges. Enligt vår mening finns viktiga skäl att svara nej, att framhäva det särpräglade i dagens situation. Både utrikespolitiskt och inrikespolitiskt kännetecknas vårt läge i ovanlig grad av omständigheter som gynnar det politiska spelet, illusionismen och taktiken.

Utrikespolitiskt: Freden har genom de nya vapnen och den fasta blockbildningen blivit ett än mera dominerande och allmänt intresse än tidigare samtidigt som en rad stora förändringar önskas av skilda stater. Därför ställs politikerna inför en ökad efterfrågan dels på medel till fredens bevarande, dels på medel att genomföra dessa förändringar. Varken i det ena eller det andra fallet finns effektiva och än mindre snabbt verkksamma medel. Följden blir att politikerna måste tillfredsställa marknadens krav genom att rekommendera metoder och utvägar som är oanvändbara eller i bästa fall osäkra. Dulles och Aदनauer, Chrusjtjev och Nasser talar alla om medel att trygga freden; särskilt de tre sistnämnda anser sig därjämte nödsakade att utlova stora politiska förändringar i förening med fredens bevarande. Dilemmat blir svårast i den demokratiska staten, där de stridande partierna tvingas att rekommendera skilda medel för uppnående av det gemensamma målet. Typiska exempel på den medvetna produktion av illusioner som politikerna drivs till är de ovan berörda uttalandena från engelskt, tyskt och franskt håll.

Inrikespolitiskt: I ett antal framgångsrika demokratier, bland vilka Sverige kanske kan nämnas i första rummet, har partimotsättningarna försvagats, en politisk och social utjämning inträtt och ett slags balans uppstått mellan missnöje och reformer. Demokratien förutsätter emellertid partier, och partier förutsätter konflikter och motsättningar. I den lyckosamma demokratien uppstår därför en tendens att överbetona det skiljande, att producera illusioner även inom den inre politiken samtidigt som det taktiska arbetet på grund av motsättningarnas begränsning blir mera krävande och lockande. Draget av spel, av maktkamp kring fiktioner, framträder därför med särskild styrka i nutida demokratisk politik.